

GUIA DOCENT
**POBLES PREROMANS I
ROMANITZACIÓ**

Coordinació: PANOSA DOMINGO, MARIA ISABEL

Any acadèmic 2021-22

Informació general de l'assignatura

Denominació	POBLES PREROMANS I ROMANITZACIÓ			
Codi	100090			
Semestre d'impartició	1R Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Història (R 2015)	3	OPTATIVA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRAULA	TEORIA	
	Nombre de crèdits	3	3	
	Nombre de grups	1	1	
Coordinació	PANOSA DOMINGO, MARIA ISABEL			
Departament/s	HISTÒRIA			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	60 hores lectives presencials (incloses les sortides de camp) 90 hores de treball autònom de l'alumne			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català			
Distribució de crèdits	6 crèdits (3 cr. teòrics i 3 cr. pràctics)			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
ALONSO MARTINEZ, NATALIA	natalia.alonso@udl.cat	3	Contacteu per correu electrònic per concertar tutoria
PANOSA DOMINGO, MARIA ISABEL	mariaisabel.panosa@udl.cat	3	Contacteu per correu electrònic per concertar tutoria

Informació complementària de l'assignatura

La finalitat de l'assignatura consisteix a conèixer el mapa cultural de la segona edat del ferro a Catalunya i la península ibèrica, i la integració posterior de les seves societats al sistema territorial, administratiu, polític i econòmic romà.

D'una banda, es tracta de comprendre els factors endògens i exògens que van estimular la configuració d'aquestes primeres cultures peninsulars derivades de les societats del final de l'edat del bronze i el primer ferro. D'altra banda, es planteja conèixer el procés de transformació que van experimentar aquestes societats, les quals van passar a incorporar-se a l'àmbit cronològic de la història, van adoptar un sistema d'escriptura propi i van ser objecte d'esment directe en les fonts escrites gregues i romanes de temàtica política, geogràfica i etnogràfica.

Per últim, es pretén oferir una visió general de la nova construcció urbana, administrativa, política i econòmica derivada de la incorporació d'aquest territori a l'òrbita de Roma, i alhora estudiar-ne l'empremta a Catalunya.

Objectius acadèmics de l'assignatura

- O.1.- Conèixer el territori on es van desenvolupar les principals cultures de la segona edat del ferro a Catalunya i la península ibèrica. Anàlisi de substrats i influències exteriors.
- O.2.- Entendre el context i les circumstàncies en què es va iniciar el procés de romanització.
- O.3.- Analitzar els fenòmens de resistència, assimilació, reinterpretació i substitució que es van desencadenar durant el període de romanització en el territori estudiat.
- O.4.- Examinar les formes constructives i d'urbanisme de les cultures preromanes i la seva transformació entre la fi del segle III aC i August tenint en compte el context econòmic, polític i administratiu.
- O.5.- Conèixer la geografia ibèrica de Catalunya i els seus centres principals. Anàlisi de l'arqueologia ilergeta a partir de les fonts escrites, els jaciments arqueològics i les col·leccions museístiques.
- O.6.- Analitzar l'evolució de l'estructura territorial de l'àrea estudiada al llarg del procés de conquesta i romanització.
- O.7.- Comprendre, a partir de l'evidència epigràfica, el procés paral·lel de transformació lingüística que es va produir en les comunitats indígenes per contacte i assimilació de la llengua llatina.
- O.8.- Conèixer la situació del territori a l'inici de l'Imperi pel que fa a divisió provincial, divisió conventual, nuclis urbans, xarxa viària i focus d'activitat econòmica.
- O.9.- Estudiar els centres urbans més destacats o coneguts de l'arqueologia romana a Catalunya que daten del final de l'època tardorepublicana i l'inici de l'alt Imperi: *Tarraco*, *Emporiae*, *Ilerda*, *Iesso*, *Iluro*, *Barcino* i *Baetulo*.

Competències

Competències de la matèria

CB2. Que l'estudiantat sàpiga aplicar els seus coneixements a la seva feina o vocació d'una manera professional i posseeixi les competències que s'acostumen a demostrar per mitjà de l'elaboració i defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.

CB3. Capacitat per reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judici que incloguin una reflexió sobre temes clau d'índole social, científica o ètica.

CT1. Adquirir una comprensió i una expressió oral adequades del català i el castellà.

Competències específiques

- Conèixer la història, cultura i arqueologia de l'àrea estudiada en la franja temporal referida especialment a la segona meitat del primer mil·lenni abans de la nostra era.
- Familiaritzar-se amb els enfocaments diacrònic i sincrònic per a la comprensió de les cultures analitzades i les seves transformacions.
- Entendre i confrontar les cronologies històriques amb les derivades de la recerca arqueològica en el territori considerat tenint en compte la seva contextualització cultural, política, social i econòmica.
- Adquirir una base de coneixements en aspectes museogràfics, de conservació i difusió de jaciments i col·leccions arqueològiques.
- Saber elaborar estratègies per analitzar els processos històrics de canvi i continuïtat a partir de l'estudi de les fonts i l'aplicació de les tècniques estudiades.
- Adquirir destresa en la cerca, selecció, contrast i anàlisi de la informació. Familiaritzar-se amb els conceptes i la terminologia. Conèixer els principals focus de recerca de l'actualitat en aquest camp.
- Saber analitzar les fonts, extraure resultats significatius, interpretar, sintetitzar i comunicar amb correcció, coherència i sentit crític el coneixement adquirit.

Continguts fonamentals de l'assignatura

Bloc I: Pobles preromans

Tema 1. Processos colonials i d'hibridació amb les comunitats indígenes protohistòriques derivades del bronze final i la primera edat del ferro.

1.1. Bronze final i primera edat del ferro a la península ibèrica.

1.1. La presència fenícia a Occident.

1.2. Els establiments colonials grecs i el comerç amb el món hel·lènic.

Tema 2. La península ibèrica de l'orientalitzant a la segona Guerra Púnica.

2.1. Tartessos i l'orientalitzant

2.2. Geografia de les principals ètnies de la península: tartessis, lusitans, celtes, celtibers, ibers i balears.

Tema 3. Arqueologia ibèrica.

3.1. Les fonts escrites i les ètnies ibèriques

3.2. Els assentaments ibèrics

3.3. Economia: producció i intercanvi

3.4. La societat ibèrica

Visites a Empúries, Ullastret, Turó de Ca n'Oliver i Museu d'Arqueologia de Catalunya (Exposició "L'enigma ibèric")

Bloc II: Romanització

Tema 1. Fonts documentals per a l'estudi de la romanització a la península ibèrica.

Tema 2. Cartago i Roma: imperialisme econòmic i polític. De la primera a la segona Guerra Púnica.

Tema 3. La segona Guerra Púnica: causes, escenaris i conseqüències. *Saguntum*, *Carthago Nova* i *Tarraco*.

Tema 4. Arqueologia de la segona Guerra Púnica. Testimonis materials.

Tema 5. Del filoindigenisme al domini romà. Els fenòmens d'interacció, aculturació, integració i imposició en el procés de construcció de la Hispània romana.

Tema 6. Els *castra* i les fundacions romanes a la península fins a Juli Cèsar. Xarxa viària, nuclis urbans i *villae*.

Tema 7. De les fundacions de Cèsar a la pacificació d'August. Reorganització administrativa, organització del *territorium*, llatinització, focus d'explotació econòmica, reformes viàries i construccions, *limitatio* i sistema cadastral.

Tema 8. Arqueologia de les tres capitals provincials d'Hispania i dels principals centres urbans del nord-est peninsular.

Visita a Empúries, Tarragona i el Museu de Lleida.

Eixos metodològics de l'assignatura

Activitat	CODIFICACIÓ / descripció / tipologia TPD	O*	G*	HP*	HNP*
Classe magistral (M)	M. Vegeu el temari	O1-O9	T	38	
Seminaris (S)	S1. Anàlisi i discussió d'articles S2. Presentació de treballs	O1 O2 O5 O6		4 3	10 6
Pràctiques (P)	P1. Sortida relacionada amb la primera part de l'assignatura (Exposició "L'enigma iber" al MAC i poblat de Ca n'Oliver, Cerdanyola del Vallès) P2. Sortida relacionada amb la primera i la segona part de l'assignatura (Empúries i Ullastret) P3. Sortida relacionada amb la segona part de l'assignatura (Tarragona romana)	O4 O6 O7 O8 O9	P1 P2 P3	4 5 4	
Treballs (T)	T1. Treball individual sobre un tema relacionat amb un dels dos blocs de l'assignatura	O3 O4	Ind.		34
Tutories (Tut)	Seguiment dels treballs individuals			2	
Altres (AA)					
Avaluació (Av)	Vegeu la taula mecanismes d'avaluació				40
TOTAL				60	90

O: objectiu. T: grup de teoria. PA: grup de pràctiques a l'aula. PC: grup de pràctiques de camp. HP: hores presencials de l'alumne. HNP: hores no presencials de l'alumne.

Pla de desenvolupament de l'assignatura

Les classes teòriques tindran lloc a l'aula de forma presencial els dilluns i els dimarts d'11 h a 13 h, segons les previsions actuals de la normativa vigent sobre la pandèmia.

Sistema d'avaluació

Mecanismes d'avaluació	codificació / descripció-criteris / tipologia TPD	observacions	O*	Activitat	%*
Assistència i participació (As)	As: assistència i participació a classe i tutories		O1 – O9	M	5
Taller d'avaluació (TA)	TA: Prova escrita Bloc 1 TA: Prova escrita Bloc 2				30 30
Informe (In) / Treballs (T)	T.1: treball individual	memòria escrita	O3, O4	T1, T2, T3, T4	25
Altres (A)	A1: Presentació oral del treball A2: Assistència a sortides de camp		O2 O3, O6, O7, O8, O9	S1 P1, P2, P3	5 5
TOTAL					100

O: Objectiu. %: percentatge en la nota final.

Bibliografia i recursos d'informació

Pobles preromans

- Almagro Gorbea, M. (ed.) (2014): *Protohistoria de la Península Ibérica: del Neolítico a la Romanización*. Burgos: Universidad de Burgos, Fundación Atapuerca.
- Alonso, N.; Bernal J.; Castellano, A.; González, S.; Junyent, E.; López, J. B.; Martínez, J.; Mazuque, J.; Nieto, A.; Oliva, J.A.; Piquès, G.; Prats, G.; Vila, S. (2018): "La fortaleza dels Vilars (Arbeca, les Garrigues): Noves aportacions sobre la primera edat del ferro i l'època ibèrica (2010-2015)". A: *Primeres Jornades d'Arqueologia i Paleontologia de Ponent* (Balaguer - Lleida, 17-18 d'abril de 2015), Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Lleida: 88-98.
- Alvar Ezquerro, J. (dir.) (2008): *Entre fenicios y visigodos. La historia antigua de la Península Ibérica*. Madrid: La Esfera de los Libros.
- Aranegui, C. (coord.) (1998): *Los Iberos, Príncipes de Occidente. Estructuras de poder en la sociedad ibérica*. Actas del Congreso Internacional. Barcelona: Fundació La Caixa.
- Aubet, M.E. (1994): *Tiro y las colonias fenicias de Occidente*. Barcelona: Ed. Crítica (edició ampliada).
- A.V. (2005): *XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà, Món Ibèric als Països Catalans*, Homenatge a Josep Barberà i Farràs, Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans.
- Belarte, M.C.; Sanmartí, J. (ed.) (2006): *De les comunitats locals als estats arcaics: la formació de les societats complexes a la costa del Mediterrani occidental*. Barcelona: Arqueomediterrània, 9, Universitat de Barcelona.
- Bravo Castañeda, G. (2011): *Nueva historia de la España antigua. Una revisión crítica*. Madrid: Alianza.
- Gómez Espelósín, F.J. (ed.) (2007): *Geografía de Iberia*. Estrabón. Madrid: Alianza.
- Gómez Espelósín, F.J. (2011): *Iberia e Hispania. Recursos para el estudio de la historia de la España antigua*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá de Henares.
- Gómez Espelósín, F.J.; Pérez Largacha, A.; Vallejo Girvés, M. (1995): *La imagen de España en la Antigüedad clásica*. Madrid: Gredos.
- García Rubert, D.; Moreno, I.; Gracia, F. (coord.) (2008): *Contactes, indígenes i fenicis a la Mediterrània occidental entre els segles VIII i VI a.n.e.* Simposi d'Arqueologia, Alcanar 2006.
- Gracia Alonso, F. (coord.) (2008): *De Iberia a Hispania*. Barcelona: Ariel.
- Junyent, Emili; López Joan B. (2016): *La Fortalesa dels Vilars d'Arbeca. Terra, aigua i poder en el món iber*. Lleida: Museu de Lleida Diocesà i Comarcal.
- Junyent, Emili; Moya, Andreu (2011): "Els fossats de la fortaleza dels Vilars d'Arbeca (Catalunya, Espanya)". *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 21: 93-120.
- Junyent, Emili; Pérez, Arturo (2003): *Història de Lleida*. Volum 1. Lleida: Pagès editors.
- López Castro, J.L. (1995): *Hispania Poena: los fenicios en la Hispania romana*. Barcelona: Ed. Crítica.
- Plácido Suárez, D. (2009): *Hispania antigua*. Historia de España, 1. Madrid: Crítica.
- Ruiz, A.; Molinos, M. (1993): *Los Iberos. Análisis arqueológico de un proceso histórico*. Barcelona: Ed. Crítica.
- Salinas De Frías, M. (2006): *Los pueblos prerromanos de la Península Ibérica*. Madrid: Akal.
- Sánchez Moreno, E. (coord.) (2007-2008): *Protohistoria y Antigüedad de la Península Ibérica*. Vol. I: Las fuentes y la Iberia colonial. Vol. II: La Iberia prerromana y la Romanidad. Historia de España, Madrid: Sílex Ediciones.
- Sanmartí, J.; Santacana, J. (2005): *Els Ibers del Nord*. Barcelona: Rafael Dalmau Editorial.
- Untermann, Jürgen: *Monumenta Linguarum Hispanicarum*. Volums: I (1975), II (1980), III (1990), IV (1997). Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.

Romanització

- Abad Casal, L. (2003): *De Iberia in Hispaniam. La adaptación de las sociedades ibéricas a los modelos romanos*. Alicante: Universitat d'Alacant.

- Andreu Pintado, J.; Cabrero Piquero, J.; Rodà De Llanza, I. (ed.) (2009): *Hispaniæ. Las provincias hispanas en el mundo romano. Tarragona*. UNED-ICAC: www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/231070/53.22_hispaniae.pdf?sequence=1
- Arce, J.; Ensoli, S. (1997): *Hispania romana. De tierra de conquista a provincia del Imperio*. Catàleg de l'exposició. Roma.
- A.V. (1998): *Hispania, el legado de Roma*. Zaragoza: Ayunt. de Zaragoza, Minist. Cultura i Ibercaja.
- Barceló Batiste, P.; Ferrer Maestro, J.J. (2007): *Historia de la Hispania romana*. Madrid: Alianza).
- Beltrán Fortes, J.; Rodríguez Gutiérrez, O. (coord.) (2012): *Hispaniae urbes: Investigaciones arqueológicas en ciudades históricas*. Sevilla: Editorial Universidad de Sevilla - Secretariado de Publicaciones.
- Bravo Castañeda, Gonzalo (2001): *Hispania y el Imperio*. Madrid: Síntesis.
- Bravo Castañeda, Gonzalo (2007): *Hispania. La epopeya de los romanos en la Península*. Madrid: La Esfera de los Libros.
- Cabrera Bonet, Paloma; Sánchez Fernández, Carmen (ed.) (2000): *Los griegos en España*. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura.
- Celestino Pérez, Sebastián; Jiménez Ávila, Javier (ed.) (2005): *El Periodo Orientalizante. Actas del III Simposio Internacional de Mérida Protohistoria del Mediterráneo Occidental*. 2 Vol. Mérida: Anejos de Archivo Español de Arqueología XXXV.
- Dupré, X. (ed.): (2004-2007): *Las capitales provinciales de Hispania*. Vol. 1: Córdoba (Colonia Patricia Corduba). Vol. 2: Colonia Augusta Emerita. Vol. 3: Colonia Urbs Triumphalis Tarraco. Vol. 4: Caesar Augusta. Roma: L'Erma" di Bretschneider.
- Keay, S. (1988): *Hispania romana*. Sabadell: AUSA, 1992 (1a edició en anglès: 1988).
- Le Roux, P. (2006): *Romanos de España. Ciudades y política en las provincias (siglo II a.C.-siglo III d.C.)*. (Bellaterra). Barcelona.
- Macias, Josep M.; Fiz, Ignasi; Piñol, Lluís; Miró, Maria Teresa; Guitart, Josep (2007): *Planimetria arqueològica de Tàrraco*. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, Col·lecció Documenta, 5.
- Mar, Ricardo; Ruiz de Arbulo, Joaquín; Vivó, David; Beltrán-Caballero, José Alejandro (2015): *Tarraco. Arquitectura de una capital provincial romana*. Volumen I: De la Tarragona ibérica a la construcción del templo de Augusto. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, Documents d'Arqueologia Clàssica, 5.
- Morillo Cerdán, A. (coord.) (2007): *El ejército romano en Hispania. Guía arqueológica*. León: Universidad de León.
- Noguera, J.; Ble, E.; Valdés, P. (2013): *La segunda Guerra púnica en el nord-est d'Ibèria: una revisió necessària*. Barcelona: Societat Catalana d'Arqueologia:
https://www.academia.edu/5369756/La_Segona_Guerra_P%C3%BAnica_al_nordest_d_Iberia_una_revisi%C3%B3_necess%C3%A0ria
- Noguera Guillén, Jaume (2011): *La conquista romana de Catalunya*. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica:
http://www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/231384/53.62_conquesta.pdf?sequence
- Orfila, M; Cau, M.A. (ed.) (2004): *Les ciutats romanes del Llevant peninsular i les illes Balears*. Barcelona: Pòrtic.
- Panosa, M. Isabel (2009): *De Kese a Tàrraco. La població de la Tarragona romanorepublicana, amb especial referència a l'epigrafia*. Tarragona: Arola Editors, Premi Tarragonès.
- Pera Isern, J.; Vidal Palomino, J. (ed.) (2016): *Fortificaciones y control del territorio en la Hispania republicana*. Saragossa: Libros Pòrtico.
- Richardson, J.S. (1998): *Hispania y los romanos*. Historia de España, II. Barcelona: Ed. Crítica.
- Rodríguez Gutiérrez, O. (2011): *Hispania Arqueológica. Panorama de la cultura material de las provincias hispanorromanas*. Sevilla: Universidad de Sevilla.
- Roldán Hervás, J.M. (dir.) (2006): *Diccionario Akal de la Antigüedad hispana*. Madrid: Akal.
- Roldán Hervás, J.M.; Santos Yanguas, J. (1999): *Hispania romana. Conquista, sociedad y cultura (s. III a.C.-IV d.C.)*. Historia de España. 2, Madrid: Espasa-Calpe.
- Roldán Hervás, José Manuel; Wulff Alonso, Fernando (2001): *Citerior y Ulterior: las provincias romanas de Hispania en la era republicana*. Madrid: Istmo.
- Ruiz de Arbulo, Joaquín; Mar, Ricardo; Vivó, David; Beltrán-Caballero, José Alejandro; Gris, Ferran (2016): *Tarraco. Arquitectura de una capital provincial romana*. Volumen II: La ciudad imperial. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, Documents d'Arqueologia Clàssica, 6.
- TABULA IMPERII ROMANI (T.I.R.): HISPANIA. Hojas J-29, J-30, K-29, K-30 y K/J-31. Madrid: CSIC, Ministerio de Cultura, Instituto Geográfico Nacional), 1991-2002.

Tarradell, Miquel (1978): *Les ciutats romanes als Països Catalans*. Barcelona: Reial Acadèmia de les Bones Lletres.